

Artur Bladé i el parlar dels gitanos de Montpeller

Emigdi Subirats
escriptor

En el marc de la prolífica obra memorialística de l'Artur Bladé i Desumvila (Benissanet 1907-Barcelona 1995) ens trobem amb una joia d'un notable valor literari i històric, *L'Exiliada* (1976). La bella prosa bladeriana ens transporta a un viatge nodrit d'experiències de tota mena: des del pas del Coll d'Ares, on va començar l'expatriació, fins a la seua fructífera estada a la residència d'intel·lectuals de Montpeller. Ens trobem, llavors, amb un retrat ric i acurat d'aquells duríssims primers mesos de l'èxode republicà. A la ciutat natal de Jaume I va endegar la seua tasca valuosíssima com a cronista de l'exili. No és un fet menor que li dedicà dos obres ben cabdals: *Montpeller català i Felibres i catalans*. A la primera, fa un repàs prou exhaustiu del passat català de la ciutat a través de les vivències de personatges claus de la cultura catalana medieval com el teòleg mallorquí Ramon Llull, un dels grans savis enciclopèdics de l'Edat Mitjana, o diversos reis transcendentals de la corona catalanoaragonesa.

Amb una lectura de *L'Exiliada*, en canvi, ens situa al bell mig de les

seues preocupacions vitals, els intel·lectuals que va conèixer i el van marcar profundament, la vida familiar amb els primordials estudis del fill, o les incerteses inacabables sobre el futur que els esperava com a desterrats. Montpeller el va captivar per la seua elegància, així com pel fet que les autoritats es van mostrar més afables i acollidors amb els refugiats que a altres indrets com Perpinyà o Tolosa de Llenguadoc. Hi va aprendre francès i es va entusiasmar amb la cultura occitana, sempre agermanada al passat català durant centúries de plenitud política i cultural, amb el poeta Frederic Mistral (1830-1914) com a senyera.

Ens interessa, en particular, destacar el seu paper com un dels descobridors del parlar català dels gitanos a la ciutat provençal, *Montpelhièr*. Hi va dedicar unes quantes pàgines, que han resultat de molt ajut per a estudis exhaustius més recents sobre aquest important fet lingüístic que uneix intrínsecament una llengua a un col·lectiu ben determinat. Bladé ens fa cinc cèntims de la procedència de les famílies gitanes que van fer ca-

sa a la regió llenguadociana. Es va interessar per la seua manera de parlar, amb una mescla evident de català rossellonès amb influències palpables del nord-occidental, pel fet que moltes famílies procedien de les comarques catalanes de ponent. Fixem-nos en el següent paràgraf:

Cal remarcar que el català gitanesc té una fonètica que, segons el senyor Pujols, fa pensar en la mallorquina. O sigui que exagereu molt l'obertura de les os i de les es. D'altra banda, sembla que hagin suprimit el so de la s sorda. Pronuncien, doncs, "bisicleta", "masa" (per massa), "pasi" per passi, "mosa" per mossà, etc. Això dona al llenguatge gitanesc una ronsegueria especial i unes matisacions que fan parar l'orella.

LEugeni Casanova és l'autor d'un estudi recent extraordinari, *Els gitanos catalans de França*. Ha posat al descobert que encara queden moltíssims assentaments al llarg de la geografia gala, amn zingars que conserven la llengua ancestral familiar. Hi posa Bladé com a escriptor de referència, com un dels primers que varen donar relleu a aquest important fet lingüístic. El memorialista de Benissa-

net va obrir el camí de futurs estudis que suposessin una aportació filològica i antropològica considerable. Per descomptat, no es tracta d'una simple curiositat, sinó que demostra com una llengua esdevé identitària al punt màxim, a la vegada que es pot preservar sota les situacions més invertebrables o dificultoses.

En ple segle XXI, de globalització total, la transmissió del català generacional resulta força complicada. Quant a l'ús del català per part del col·lectiu zingar també es donen situacions de diglòssia molt evidents. Tanmateix, la vitalitat de la llengua es manté intacta en aquests assentaments, no només al barri de Sant Jaume de Perpinyà, que sempre s'ha usat com a exemple de preservació de la llengua a la Catalunya del nord. Bladé hi va veure potencial cultural. El fet que es tractava d'un col·lectiu amb costums nòmades, que històricament se'ls ha mirat de reüll (per dir-ho d'una manera suau), ha provocat un oblit malaurat, atès que en l'aspecte antropològic té un gran potencial, com en l'exemple:

En un altre aspecte, l'aspecte físic, tinc la

impressió que els gitanos de Montpeller no es poden comparar amb els penibètics, ni tan sols amb els de Tortosa que jo he conegut. Aquests de França han perdut el tipus, la línia. Poser mengen massa bé i s'han "afrancesat".

Kendji Girak (1996) és natural de la Dordonha, actual regió d'Aquitània. Va arribar a la fama en emportar-se el concurs televisiu *La plus belle voix*, La Veu. Actualment és un dels cantants estel·lars de l'estat francès. Segueix la tradició d'altres músics francesos -com Manitas de Plata i els Gipsy Kings- que viuen amb normalitat llur condició de gitanos catalanoparlants.

Bladé tenia un ull clínic per captar fets culturals de relleu com aquest que enllacen fidelitat lingüística com a arrel inexaurible d'un col·lectiu.